

Madde Kullanım Bozukluğu Olan Ergenlerde Ayrılma Bireyleşme Süreci

Zeki Yüncü*, Ebru Gürçay**, Zekâvet Topçu Kabasakal***, Burcu Özbaran****, Müge Tamar*****, Cahide Aydın*****

- * Yrd. Doç. Dr. EGEBAAM (Ege Üniversitesi Çocuk Ergen Alkol ve Madde Bağımlılığı Araştırma ve Uygulama Merkezi)
Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Psikiyatrisi AD
** Psk. Dan. EGEBAAM İzmir İli Milli Eğitim Müdürlüğü Karşıyaka Rehberlik Araştırma Merkezi
*** Yrd. Doç. Dr. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri AD
**** Uzm. Dr. Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Psikiyatrisi AD, EGEBAAM
***** Prof. Dr. Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Psikiyatrisi AD, EGEBAAM

EGEBAM

Yazışma Adresi: Dr. Zeki Yüncü
1847/15 S. No:12 A BLOK Karşıyaka Örnekköy İzmir

E-mail: drzekiyuncu@hotmail.com
GSM: +905324561399
Tel: +902324219802
Fax: +902323635717

ÖZET

Amaç: Ergenlik döneminde madde kullanım bozukluğu [MKB] etiyolojisinden birçok faktör sorumlu tutulmaktadır. Ayrılma bireyleşme sürecinin sağlıklı bir şekilde tamamlanamaması madde kullanım bozukluğuna neden olabilir. MKB olan ergenlerde ayrılma-bireyleşme süreci olguların psikodinamik değerlendirmesi sırasında değerlendirilmelidir. Bu çalışmada MKB olan olguların ayrılma ve bireyleşme sürecini değerlendirmeyi amaçladık.

Yöntem: Çalışmaya MKB olan 14-18 yaş dönemindeki ergenlerden [s:52] ve sağlıklı kontrollerden [s:57] alınmıştır. Yaş, cinsiyet ve sosyoekonomik özellikler açısından olgu grubuyla benzer özellikteki bireyler kontrol grubu olarak alındı. Olgu grubuna bireysel bilgi formu, bağımlılık görüşme formu, adolesan ayrılma bireyleşme testi [AABT] uygulandı. İstatistiksel değerlendirmede SPSS 13.0 paket programı uygulandı. İstatistiksel anlamlılık $p < 0.05$ olarak kabul edildi.

Bulgular: AABT ye göre değerlendirildiğinde, MKB olan ergenler yutulma anksiyetesi, ihtiyacı inkâr etme, reddedilme beklentisi alt ölçeklerinden MKB olmayan ergenlere göre daha yüksek puan aldılar [sırasıyla $p=0.002$; $0,000$; $0,000$]. Sağlıklı ayrılma ve öğretmene yapışma alt ölçeklerinde ise MKB olmayan ergenler daha yüksek puan aldılar [sırasıyla $p=0.002$; $0,002$]. Ailelerinde MKB olan olgular ayrılma anksiyetesi alt ölçeğinden ailelerinde MKB olmayan olgulara göre daha yüksek puan aldılar [$p=0.036$]. Pratik yapma aynalama alt ölçeğinden ailelerinde MKB olmayan olgular, ailelerinde MKB olanlara göre yüksek puan aldılar [$p=0.025$].

Tartışma ve Sonuç: MKB olan ergenlerde de ayrılma bireyleşme süreci farklılık göstermektedir. Bu dönemde madde kullanımı sürecin aksamasına veya olumsuz şekillenmesine neden olmaktadır. MKB olan ergenler risk faktörlerine göre ayrılma bireyleşme sürecinin farklı boyutlarında sorunlar yaşamaktadırlar. Bu boyutların hastalığın gidişi üzerine olan etkisi yeni bir araştırma konusudur.

Anahtar Kelimeler: ayrılma bireyleşme, madde kullanım bozukluğu, ergenlik

ABSTRACT

The Separation Individuation Process in the Adolescents Who Have Substance Use Disorder

Purpose: Many factors are responsible in the etiology of Substance Use Disorders [SUD]. The unhealthy process of separation individuation may cause to SUD. The separation individuation process should be evaluated in psychodynamic evaluation of adolescents who have SUD. In this study

we aimed to evaluate the separation individuation process of cases with SUD.

Method: Adolescents with SUD between ages of 14-18 [n:52] and controls [n:57] were included in this study. The control group was selected of healthy adolescents who were similar with study cases in some socioeconomic characteristics like age, sex and socioeconomic status. The study group was evaluated based on individual data form, addiction interview form, the separation individuation test of adolescents [SITA]. The SPSS 13.0 packet program was used for statistical evaluations. $P<0.05$ was accepted as statistically significant.

Findings: By evaluations with SITA the adolescents with SUD had higher scores on engulfment anxiety, need denial, rejection expectancy subscales than adolescents without SUD [$p=0.002$, 0.000 , 0.000 respectively]. Adolescents without SUD had higher scores on healthy separation and teacher enmeshment subscales [$p=0.002$, 0.002 , respectively]. Cases which have had SUD history in their families had higher scores on separation anxiety subscale than cases without SUD history in their families [$p=0.036$]. Cases without any SUD history in their family had higher scores on practicing-mirroring subscale than cases with SUD history in their families [$p=0.025$].

Discussion and Conclusion: Separation individuation process has some differences in adolescents with SUD. Substance use causes some confusions or negative formations in this process. Adolescents with SUD have problems in different dimensions of separation individuation process in respect of risk factors. The effect of these dimensions on the disorder's prognosis is a new research topic.

Keywords: separation individuation, substance use, adolescence

GİRİŞ

Ergenlik, tüm çocukluk yaşantılarının yeniden gözlemlendiği, çocuklukta oluşan yaralanmaların onarıldığı bir dönemdir (Tamar 2005, Gallatin 1995). Ayrılma-bireyleşme sürecinde ergenin ebeveynle olan bağı çözülmeğe başlar. Bu sayede ergen anne ve babasından bağımsızlaşarak özerklik kazanmaya başlar (Blos 1967, Steinberg ve Silverman 1986). Bu süreçte ergen, kişisel becerilerini geliştirme fırsatı yakalar bunun yanı sıra erişkin rol ve yükümlülüklerini yürütebilmek için gerekli sorumlulukları alma becerisini geliştirir. Ayrılma bireyleşme sürecinin sağlıklı bir şekilde tamamlanamamasının madde kullanım bozukluğuna [MKB] neden olabileceği bildirilmiştir (Fernandez ve Stzulman 1999).

Margaret Mahler ilk üç yaşta nesne sürekliliğinin oluşmasını ayrılma bireyleşme süreci olarak tanımlamıştır (Vahip 1993). Mahler, bu kuramında normâl otizmle başlayan gelişimsel zincir sonucu bireyleşme ve kişisel özerkliğin edinilmesine kadar olan dönemi inceler. Bu birinci bireyselleşme sürecinde içsel nesne tasarımlarının oluşmasına neden olan erken dönem bakımın kalitesi üzerinde durur. İkinci bireyselleşme sürecinde kişi yetişkin dünyasının bir bireyi olabilmek için içselleştirilmiş ebeveyn figüründen ayrımlaşmalı, âile dışında sevgi ve nefret nesneleri bulmalıdır (Blos 1967). Ergen bu dönemde emosyonel bağımsızlık ve âileden psikolojik olarak ayrılma gibi birçok gelişimsel güçlüklerle karşı karşıyadır. Bu dönemde ergen, âileden ayrılarak akran grubuna ya da kendinden genç ya da yaşlılara yönelir (Konopka 1973). Bu ergenin bağımsızlık çabasından öte yeni bir dayanışma arayışındır. Bu sı-

rada erişkinlerin genci kontrol etmesi veya yönetmeye kalkışması ergeni isyankâr hâle dönüştürebilir (Tamar 2006). Her iki dönemde de ortak özellik büyüme ve olgunlaşma ile uyumlu olarak ortaya çıkan ruhsal yapılarıdaki değişikliklerdir. Bu durum ergenlikte âile bağımlılığından ayrılma ve toplumun bir üyesi olmak adına enfanitil nesne bağlarının kaybolması ile ortaya çıkan benlik değişiklikleridir. Her iki bireyselleşme döneminde de kişilik organizasyonunda incinebilirlik ve psikik kurguda değişim kaçınılmazdır (Bloss 1967).

Bireyleşme süreci salınımlı bir süreçtir. Yâni genç bir yönden diğer bir yöne, bir kutuptan diğerine gidip gelmeler gösterir, birbirine karşıt duygular yaşar. Bireyleşme süreci boyunca, değer yargıları, ahlâk kuralları önemli değişikliklere uğrar. Bireyleşme süreci tamamlanana kadar aşırı doğruculuk, yargılarında keskinlik, mutlak doğrulara inanma, yüceltme ve değersizleştirmeler ve esnek olmayan kurallar söz konusudur (Tamar 2005). Bu dönemin bir diğer karmaşası da anne babadan kopmaya çalışan ergenin bir yanda da ebeveyninin etkisi altında kalmasıdır (Öztürk 1998). Bireyleşme sürecinde genç ebeveynini yeniden değerlendirir. Böylece anne babasını iyi yönleri ve kusurları ile kabullenebilecek bir olgunluğa erişir.

Geleneksel ve kültürel formların bozulduğu günümüzde bireyselleşmenin sayısız yararı aynı zamanda da tehlikesi olduğu bildirilmektedir. Bireyselleşmenin sağlayacağı özgürlükten tamamıyla yararlanabilmek için bireyin psikososyal işlevselliğinin çok yüksek olması ve özellikle kolektif desteğin eksik olduğu durumlarda bireyin kendiyile ve toplumla ilgilenilebilme-

si için kapasitesini geliştirmiş olması gerekir. Oysa birey, kendine hedefler koyma ve onları başarma açısından yaşamını yönlendirmeye ilgili kararlarında oldukça yalnız kalmaktadır (Lazartigues ve ark. 2007). Ergenin âile veya sosyal toplumla yetersiz özdeşim yapması, âile ve toplum yapısındaki yetersizlik, ergenden kişisel beceri ve refah düzeyinde kapasitesinin üzerinde gerçekçi olmayan beklenti, yetersiz iletişim, sığ düşünce ve izin veren toplumsal özellikler gençlerin madde gibi başka özdeşim nesneleri bulmalarına neden olabilir (Bron 1975). Bir başka açıdan, madde kullanmak ergen için bağımsızlık ve özerklik anlamına gelmektedir. Bu durumdaki gençler kendisini madde dünyasında daha rahat ifade etmeye başlar (Bron 1975). Madde kullanımı ile sıkıntının yerini rahatlık ve neşe alır. Yetersizlik duygusu, kaygı ve çekingenlik ortadan kalkar. Kabûl edilmeyen veya intibak etmekte zorluk çekilen gerçek yaşama âit sorunlardan uzaklaşılır.

Ergenlik döneminde MKB etiyolojisinden birçok faktör sorumlu tutulmaktadır. Bunlar biyoloji, arkadaş grubu, ebeveyn, toplum, kültür ve sosyal etkenler olarak sıralanabilir. MKB olan ergenlerde ayrılma-bireyleşme süreci olguların psikodinamik değerlendirmesi sırasında değerlendirilmelidir. Bu çalışmada MKB olan olguların ayrılma ve bireyleşme sürecini değerlendirmeyi amaçladık.

YÖNTEM

Örneklem: Bu çalışmanın örneklemini alkol veya madde kullanım bozukluğu olan 13-19 yaş dönemindeki ergenlerden [s:52] ve sağlıklı kontrollerden [s:57] oluşmaktadır. Uygulanacak testleri anlayacak düzeyde okuma yazması ve zihinsel yeterliliği olan ergenler çalışmaya alındı. Görüşme yapmayı ve sağlıklı bilgi toplamayı engelleyecek düzeyde bir psikiyatrik veya fiziksel hastalığı olanlar, çalışmaya katılmayı kabûl etmeyen veya bilgilendirilmiş gönüllü onam formunu imzalamayanlar [s:1] çalışmaya alınmamıştır.

Değerlendirme araçları

Bireysel Bilgi Formu [BBF]: Sosyodemografik bilgilerin ve kişinin kendi iletişim tarzına yönelik algılarına ilişkin verilerin toplandığı 37 maddeden oluşan bir formdur. Çalışmaya katılan olguların gelir düzeylerini, ebeveynlerinin mesleklerini ve eğitim düzeylerini, kişilerarası ilişkilerini ve okul yaşantılarını değerlendirmeye yönelik sorular bulunmaktadır.

Bağımlılık Görüşme Formu [BGF]: MKB olan ergenlere doldurulan bu formda 19 soru yer almaktadır. Bu sorular kullanılan madde türü ve kullanım sıklığı-

na, sokak yaşantısı ve adli sorun olup olmadığına, madde kullanım öyküsü, önceki tedavi yaklaşımları, yakın çevrede madde kullananların varlığı ve ebeveynlerin madde kullanımından sorumlu tutulmasına yönelik bilgileri kapsamaktadır.

Adolesan Ayrılma Bireyleşme Testi [AABT]: 1986 yılında Levine ve arkadaşları tarafından geliştirilmiştir. Ebeveynler, öğretmenler ve arkadaşlarla ilişkiye ilişkin bir dizi davranışsal ifadeler içermektedir. AABT 85 maddeden oluşan likert tipi bir ölçektir (Levine ve ark. 1986). Bu AABT'nin alt ölçekleri ayrılma anksiyetesi, yutulma anksiyetesi, arkadaşla yapışma, öğretmene yapışma, pratik yapma, aynalama, ihtiyacı inkâr etme, reddedilme beklentisi, sağlıklı ayrılma, bakım arama belirlenmiştir (Levine ve Saintonge 1993). AABT'nin Türkçe geçerlilik ve güvenilirlik çalışması Kösem-Şen tarafından yapılmıştır. Alt ölçekler için Cronbach alfa katsayısı .58 ilâ .90 arasındadır (Kösem-Şen 2002).

Uygulama: Bir ergen bağımlılık merkezine başvuran olgular başvuru sırasına göre çalışmaya alındı. İlk görüşme sırasında DSM-IV'e göre sigara dışında alkol ve madde kullanım bozukluğu tanısı alanlar çalışmaya alındı. 3 olgu yeterli düzeyde işbirliği yapmadığı veya okuma yazması olmadığı için çalışmaya alınmadı. 4 olgu DSM IV'e göre alkol ve madde kullanım bozukluğu tanısını karşılamadığı için çalışmaya alınmadı. Bu özellikleri karşılayan 54 olguya BBF, BGF, AABT formları uygulandı. 2 olgu formları eksik doldurduğu için istatistiksel değerlendirmeye alınmadı.

Kontrol grubunun seçimi sırasında okullardaki psikolojik danışmanlarla işbirliği yapıldı. Kontrol grubunu oluşturan olgular sağlıklı ve okula devam eden ergenler arasından seçildi. Olgu ve kontrol grubunun yaş ve cinsiyet açısından benzer özellikler olmasına dikkat edildi. MKB olan grupla kontrol grubunu oluşturan olguların sosyoekonomik düzeyi MKB olan gruba yakın veya eşit olması düşünüldüğünden olgu grubunun sosyoekonomik düzeyine benzerlik gösteren okullara ulaşıldı.

İstatistiksel değerlendirme: Bireysel bilgi formu, bağımlılık görüşme formu, AABT eksiksiz olarak dolduran olguların formları SPSS 13.0 paket programı kullanılarak değerlendirildi. Bireysel Bilgi Formu ile elde edilen bilgilerin genel dağılımı, sayı ve yüzdeleri hesaplandı. AABT alt ölçeklerinden elde edilen puanların ortalamaları, standart sapma değerlerini içeren betimsel veriler elde edildi. Sayısal değişkenlerin karşılaştırılması Mann-Whitney U, t test testi ile sınıfsal değişkenlerin karşılaştırılmasında ki-kare testi yapıldı. İstatistiksel anlamlılık $p < 0.05$ olarak kabûl edildi.

Tablo-1: MKB olan ve olmayan grupların sosyodemografik verilerinin karşılaştırılması

		MKB (+)		MKB (-)		P
		s	%	s	%	
Cinsiyet	Kız	7	13.5	2	3.5	0.059
	Erkek	45	86.5	55	96.5	
Gelir düzeyi	Düşük	8	15.4	5	8.8	0.199
	Orta	26	50	23	40.4	
	Yüksek	18	34.6	29	50.9	
Ebeveyn medeni durum	Birlikte	37	71.2	55	96.5	0.000
	Ayrı	15	28.8	2	3.5	
Yaş	16.6±1.1		16.5±1	0.566		

MKB: Madde Kullanım Bozukluğu (+): olumlu; (-): olumsuz

Tablo-2: MKB olan ve olmayan grupların AABT ölçeğinden aldıkları puanların değerlendirilmesi

		N	χ	SS	t	P
Ayrılma Ank	MKB(+)	52	32,78	9,37	1,353	0,179
	MKB(-)	57	30,66	6,57		
Yutulma Ank	MKB(+)	52	27,15	7,33	3,240	0,002
	MKB(-)	57	23,01	5,82		
Bakım Arama	MKB(+)	52	10,10	5,21	1,842	0,070
	MKB(-)	57	8,65	2,33		
Arkadaşa Yapışma	MKB(+)	52	38,27	7,22	-1,226	0,223
	MKB(-)	57	39,83	6,02		
Öğretmene Yapışma	MKB(+)	52	22,68	7,67	-3,207	0,002
	MKB(-)	57	26,70	4,98		
Pratik Yapma Aynalama	MKB(+)	52	50,10	11,28	0,291	0,772
	MKB(-)	57	49,51	9,83		
İhtiyacı inkâr etme	MKB(+)	52	24,94	6,74	3,761	0,000
	MKB(-)	57	20,79	4,41		
Reddedilme Beklentisi	MKB(+)	52	43,02	9,87	8,234	0,000
	MKB(-)	57	29,29	7,46		
Sağlıklı Ayrılma	MKB(+)	52	14,64	3,25	-2,341	0,0021
	MKB(-)	57	16	2,81		

MKB: Madde Kullanım Bozukluğu [+]: olumlu; [-]: olumsuz

BULGULAR

Araştırmaya 14-18 yaş aralığında 52 madde bağımlısı ergen ve 57 madde bağımlısı olmayan ergen alındı. Olgı grubunun %13.5 [s:7] kızlardan, %86.5'i erkeklerden, kontrol grubununsa %3.5 [s:2] kızlar %96.5'i [s:55] erkeklerden oluştu. Kontrol ve olgu grubu cinsiyet açısından benzerdir [$p>0.05$]. MKB olan grubun yaş ortalaması 16.6 ± 1.1 , kontrol grubun yaş ortalaması 16.5 ± 1 olarak saptandı. Yaş ortalaması açısından da gruplar arasında istatistiksel düzeyde anlamlı bir fark tesbit edilmedi [$p>0.05$]. İki grubu ekonomik düzey açısından karşılaştırdığımızda grupların benzer oldukları belirlendi [$p>0.05$]. MKB olan ve olmayan grupları ebeveynlerinin birlikte ve ayrı yaşamalarına göre değerlendirildiğinde farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu görüldü. [Tablo-1].

MKB olan ergenlerin %69.2'sinin [s:36] esrar, %57.7'sinin [s:30] alkol, %53.9'unun [s:28] ekstazi, %32.7'sinin [s:17] uçucu madde, %21.1'inin [s:11] benzodiyazepin, %13.5'inin [s:7] kokain ve opioid, %21.1 [s:11] diğer maddeleri kullandıkları belirlendi. MKB olan ergenlerin %38.5'inin ebeveynlerinde alkol ve MKB olduğu belirlendi. MKB olan ergenlerin %51.9'unun sokak yaşantısı olduğu, %40.4'ünün adli sorun öyküsü olduğu, %59.6'sının çalışma öyküsü ol-

duğu saptandı. MKB olan ergenlerin %28.9'u annelerini, %40.4'ü babalarını maddeye alışmalarında sorumlu tuttular.

AABT ye göre değerlendirildiğinde, MKB olan ergenler yutulma anksiyetesi, ihtiyacı inkâr etme, reddedilme beklentisi alt ölçeklerinden MKB olmayan ergenlere göre daha yüksek puan aldılar. Bu alt ölçekler açısından fark istatistiksel anlamlılık düzeyindedir [sırasıyla $p=0.002$; 0.000 ; 0.000]. Sağlıklı ayrılma ve öğretmene yapışma alt ölçeklerinde ise MKB olmayan ergenler daha yüksek puan aldılar. Bu alt ölçekler açısından fark istatistiksel anlamlılık düzeyindedir [sırasıyla $p=0.002$; 0.002]. Ayrılma anksiyetesi, bakım arama, arkadaşla yapışma, pratik yapma aynalama alt ölçeklerinden alınan puanlar arasında gruplar arasında istatistiksel anlamlılık düzeyinde bir fark saptanmadı [$p>0.05$]. [Tablo-2]

Madde kullanan ergenlerin çocukluk yıllarında kendisini en yakın hissettiği kişinin annesi veya babası olarak iki ayrı grupta değerlendirildi. Anneyi en yakın hissettiğini söyleyen MKB olan ergenler bakım arama ve sağlıklı ayrılma alt ölçeklerinden diğerlerine göre daha yüksek puan, yutulma anksiyetesi alt ölçeğinden ise babadan bakım alan grup daha yüksek puan aldı. Bu alt ölçekler açısından fark istatistiksel anlamlılık dü-

Tablo 3: Madde bağımlısı olan ergenlerin çocukluk yıllarında kendini en yakın hissettiği kişi açısından AABT değerlendirmesi

		N	χ	SS	t	P
Ayrılma Ank	Anne	32	32,87	9,60	0,92	,927
	Baba	19	32,61	9,48		
Yutulma Anksiyetesi	Anne	32	25,32	7,39	-2,480	,017
	Baba	19	30,38	6,37		
Bakım Arama	Anne	32	11,66	5,96	2,823	,007
	Baba	19	7,64	2,12		
Arkadaşla Yapışma	Anne	32	37,81	6,89	-8,48	,400
	Baba	19	39,57	7,61		
Öğretmene Yapışma	Anne	32	23,31	6,82	,717	,477
	Baba	19	21,70	9,21		
Pratik Yapma Aynalama	Anne	32	49,14	10,76	-1,062	,294
	Baba	19	52,57	11,77		
İhtiyacı inkâr etme	Anne	32	24,42	7,19	-,576	,567
	Baba	19	25,56	6,10		
Reddedilme Beklentisi	Anne	32	42,09	10,50	-,900	,372
	Baba	19	44,69	9,01		
Sağlıklı Ayrılma	Anne	32	15,37	3,12	1,923	,040
	Baba	19	13,61	3,22		

Tablo-4: MKB olan ergenlerin klinik ve sosyodemografik özellikleri açısından AABT değerlendirmesi

		N	χ	SS	t	P
Ayrılma Anksiyetesi	Âile öyküsü olan	20	35,8	9,1	2.155	0.036
	Âile öyküsü olmayan	29	30,2	9,1		
Pratik Yapma Aynalama	Âile öyküsü olan	20	24,3	6,8	2,315	0.025
	Âile öyküsü olmayan	29	24,9	6,5		
Pratik Yapma Aynalama	İleride mutlu olurum	39	52.2	11.1	2.268	0.028
	İleride mutlu olamam	11	43.7	10.6		
Pratik Yapma Aynalama	Çocukluğum iyi geçti	15	54.2	9.6	2.109	0.041
	Çocukluğum iyi geçmedi	26	47.2	10.7		
Arkadaşa Yapışma	Sokak yaşantısı olan	27	36.1	6.1	-2,635	0.011
	Sokak yaşantısı olmayan	22	41.3	7.7		
Arkadaşa Yapışma	Diğerlerine ihtiyaç duyar	10	42.3	4.9	2.020	0.049
	Diğerlerine ihtiyaç duymaz	42	37.3	7.4		
Öğretmene Yapışma	Sokak yaşantısı olan	27	20.4	7.3	-2,156	0.036
	Sokak yaşantısı olmayan	22	25	7.8		
Öğretmene Yapışma	Çalışma öyküsü olan	31	24.5	7.1	2.494	0.016
	Çalışma öyküsü olmayan	18	19	7.8		
Bakım Arama	İnhalan kullanan	17	12.9	7.4	2.881	0.006
	İnhalan kullanmayan	35	8.7	3		
Bakım Arama	Çocukluğum iyi geçti	15	13.5	7.8	2.674	0.011
	Çocukluğum iyi geçmedi	26	8.9	2.9		
Bakım Arama	İnsanlara güvenirim	23	12	6.7	2.394	0.020
	İnsanlara güvenmem	29	8.6	3.1		
Yutulma Anksiyetesi	Anne ile ilişkisi iyi	20	23.8	7.6	-2.785	0.008
	Anne ile ilişkisi kötü	26	29.5	6.2		
Yutulma Anksiyetesi	Diğerleriyle ilişkisi iyi	9	25.2	5.2	-2.171	0.040
	Diğerleriyle ilişkisi kötü	16	29.8	5		
Reddedilme beklentisi	Kendini yalnız hisseden	15	47.2	6.5	2.196	0.034
	Kendini yalnız hissetmeyen	27	41.4	9.1		
Reddedilme beklentisi	Hayatından memnun	30	40.1	10.5	-2.647	0.011
	Hayatından memnun değil	22	47	7.5		
Reddedilme beklentisi	Çekingen	22	47	11.1	-2.441	0.018
	Atılğan	28	40.4	6.9		

zeyindedir [sırasıyla $p=0.007$; 0.04 ; 0.017]. [Tablo-3].

Madde kullanan ergenleri bazı sosyodemografik ve klinik özelliklerine göre de AABT alt ölçekleri ile değerlendirildi. Ayrılma anksiyetesi alt ölçeğinden âilelerinde MKB olan olgular, âilelerinde MKB olmayan olgulara göre daha yüksek puan aldılar [$p=0.036$]. Pratik yapma aynalama alt ölçeğinden âilelerinde MKB olmayan olgular, âilelerinde MKB olanlara göre, ileride mutlu olurum yargısında olanlar, ileride mutlu olmam yargısında olanlara, çocukluğum iyi geçti şeklinde düşünenler, çocukluğum iyi geçmedi şeklinde düşünenlere göre daha yüksek puan aldılar [$p=0.025$; 0.028 ; 0.041]. Arkadaşa yapışma alt ölçeğinden sokak yaşantısı olanlar, sokak yaşantısı olmayanlara göre, diğer insanlara ihtiyaç duyanlar, diğer insanlara ihtiyaç duymayanlara göre daha yüksek puan aldılar [$p=0.011$; 0.049]. Öğretmene yapışma alt ölçeğinden sokak yaşantısı olmayanlar, sokak yaşantısı olanlara göre, çalışma öyküsü olanlar, çalışma öyküsü olmayanlara göre daha yüksek puan aldılar [$p=0.036$; 0.016]. Bakım arama alt ölçeğinden inhalan kullananlar, kullanmayanlara göre, çocukluğum iyi geçti şeklinde düşünenler çocukluğum iyi geçmedi şeklinde düşünenlere göre insanlara güvenler insanlara güvenmeyenlere göre daha yüksek puan aldılar [$p=0.006$; 0.011 ; 0.020]. Yutulma anksiyetesi alt ölçeğinden annesi ve diğer insanlarla ilişkisi kötü olanlar annesi ve diğer insanlarla ilişkisi iyi olanlara göre daha yüksek puan aldılar [$p=0.008$; 0.040]. Reddedilme beklentisi alt ölçeğinden kendini yalnız hissedenler kendini yalnız hissetmeyenlere göre, hayatından memnun olmayanlar hayatından memnun olanlara göre, kendilerini çekingen olarak tanımlayanlar atılgan olarak tanımlayanlara göre daha yüksek puan aldılar [$p=0.034$; 0.011 ; 0.018]. Tablo-4

Bu çalışmada MKB olan ve olmayan ergenler sosyoekonomik düzey, anne ve babanın ayrı veya birlikte olması, anne ve baba ile ilişkinin iyi veya kötü olması, köy veya kırdan yaşıyor olma, 15 yaş veya daha küçük yahut 16 yaş veya daha büyük olma gibi değişkenler açısından incelendi. Ancak AABT alt ölçeklerinde bu değişkenler arasında istatistiksel düzeyde anlamlı bir ilişki tesbit edilmedi.

TARTIŞMA

Bu araştırma MKB olan ergenleri ayrılma-bireyleşme kuramı boyutunda inceleyen bir olgu kontrol çalışmasıdır. Literatürde değerlendirilebildiği kadarı ile MKB olan ergenlerde ayrılma-bireyleşme kuramını inceleyen bir başka çalışmaya rastlanmadı. Bu çalışma-

nın bazı kısıtlılıkları vardır. Kız hasta oranı düşüktür. Olgu grubunun önemli bir bölümü [%86.5] erkeklerden oluşmaktadır. Ergen bağımlılık tedavi merkezine başvuran olguların büyük bölümünü erkek olgular %89.7-%81.9 oluşturmaktadır (Yüncü ve ark. 2006, Yüncü ve ark. 2008). Bu nedenle araştırmada yer alan olguların cinsiyet dağılımı geneli temsil etmektedir. Öte yandan ayrılma ve bireyleşme gelişiminin cinsiyetler arasında farklılık göstermediği ancak erkeklerin yakın arkadaş ilişkisinden ve bağımlı ilişkiden kadınlara göre daha çok kaçındıkları bildirilmiştir (Gnaulati ve Heine 2001). Bunun yanı sıra, ülkemizde yapılan bir çalışmada pratik yapma aynalama puanı erkeklerde kadınlara göre daha yüksek bulunmuştur (Tamar ve ark. 2006). Bu araştırmanın bir diğer kısıtlılığında madde kullanım bozukluğu olan ergenlerin birçok maddeyi birarada kullanmalarıdır. Literatür bilgisi ile karşılaştırıldığında ergenlerde büyük oranda çoğul madde kullanımı [%86.9] olduğu belirlenmiştir (Yüncü ve ark. 2006).

Ebeveynleri ayrı olan ergenlerde anne ve babaları birlikte olan ergenlere göre daha düşük akademik başarı, daha sık uyum sorunu, suça eğilim, depresyon ve yakın ilişkilerde problem yaşadıkları bildirilmiştir. Ergenlerin ebeveynlerinin boşanmasına olan tepkisi ile küçük çocukların tepkisi farklılık göstermektedir. Ergenlerin anne ve babayla olumlu ilişkisinin olması boşanmanın olumsuz etkisini azaltmaktadır (Emery 1982). Bu çalışmamızda da MKB olan ergenler arasında ayrılma bireyleşmenin ebeveynlerin birlikte ya da ayrı olmasından etkilenmediği bulunmuştur. Ancak boşanmanın olumsuz etkisine vurgu yapan araştırmalar da vardır. Babaları evde olmayan gençler her iki ebeveyni evde olan gençlere göre daha iyi ayırtma yapıyor gibi gözükmelelerine karşın anne- çocuk ve baba-çocuk ilişkisinin kalitesi açısından bu farklılığın anlamını yitirdiği bildirilmiştir (Jones ve Hartmann 1988). Evde olmayan babayla görüşme sıklığı sağlıklı ayrılma ile doğrudan, babadan emosyonel ve davranışsal olarak bağımsızlaşmayla ters yönde bağlantılı olduğunu tesbit etmişlerdir.

Ergenlik, ayrılma-bireyleşmenin yerleştiği, kararlılığın kazanıldığı, kendilik ve nesne imgelerinin şekillendiği bir dönemdir (Levine ve ark. 1986). Ayrılma-bireyleşme sürecinde aksaklık olan ergenlerde çözülmemiş örselenme, suç eğilimi ve madde kötüye kullanımı öyküsü daha sıktır (Allen ve ark 1994). Bu çalışmada MKB olmayan ergenlerin sağlıklı ayrılma puanları madde bağımlısı olan ergenlere göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. AABT'nin sağlıklı ayrıl-

ma alt ölçeğinden yüksek puan alınması ayrılma-bireyleşme çatışmasını çözümü üzerinde olumlu bir değerlendirmedir. MKB olan ergenlerse AABT'de olumsuz kabul edilen alt ölçeklerden yüksek puan almışlardır. Levine ve Saintogne (1993) pratik yapma aynalama yutulma anksiyetesi, ihtiyacı inkâr ve reddedilme beklentisinin kaçınan bağlantılı özellikleri yansıttığı ve kişilerarası ilişki içinde olumsuz bir bağlantıyı temsil ettiklerini bildirmişlerdir.

Kendilerinin diğerleri tarafından kontrol edildiğini, başkalarının baskıları altında olduğunu veya özerkliklerinin ihlâl edilmiş olduğunu algılayan kişilerde yutulma anksiyetesi düzeyi yüksektir (Levine ve ark. 1986). MKB olan ergenlerin yutulma anksiyetesi düzeyleri kontrol grubuna göre yüksek bulunmuştur. MKB olan ergenlerde yutulma anksiyetesinin yüksek olması yakın ilişkilerden korkan ve bu ilişkileri kendi bağımsızlık ve kendilik duygularına tehdit olarak görme eğiliminde oldukları şeklinde yorumlanabilir. MKB olan ergenlerde “anne ve diğerleri ile kötü ilişkide” olanlarda “bu ilişkileri iyi” olanlara göre yutulma anksiyetesi puanları yüksek bulunmuştur. Çocukların yakın ilişkilerinde güven duygusunu geliştirmeleri, âilelerinin içinde kendilerine bir yer bulmaları, buraya âit olduklarını ve anlaşıldıklarını hissetmeleri madde kullanımına yönelme risklerini önemli oranda azaltmaktadır (Siyez 2006). Bu çalışmada “insanlara güvenirim” diye düşünen MKB olan ergenler bakım arama alt ölçeğinden daha yüksek puan almışlardır. Bakım arama ihtiyacı yüksek olan kişiler kuvvetli bağımlılık ihtiyacı olan, bu ihtiyaçların doyumunu bekleyen ve olumlu duyguları bu beklentiye ilişkilendiren bireyleri tanımlar. Kişi diğerleri ile birleşme ve tek bir bütün durumunu elde etme duygusunu yaşar (Levine ve ark. 1986). 10-15 yaş döneminde anne-baba dışında akraba olsun veya olmasın, en az bir yetişkinle kurulan yakın ilişki ergeni madde kullanımı, erken cinsel tecrübe gibi riskli davranışlardan koruduğu ve bununla birlikte ergenin gelişimini olumlu yönde etkilediğini bildirilmiştir (Scales ve Gibbons 1996, <http://www.carnegie.org/sub/research/indexhtml#adol>). Bu çalışma elde ettiğimiz bulgu bu görüşle uyumludur. Kontrol grubu öğretmene yapışma alt ölçeğinden olgu grubuna göre, “çalışma öyküsü olan” MKB ergenler “çalışma öyküsü olmayan” MKB ergenlere göre öğretmene yapışma alt ölçeğinden daha yüksek puan almışlardır. Ergenlik döneminde okul ve öğretmen geçiş nesnesi işlevi görmektedir. Ebeveynlerden uzaklaştığı için bir kayıp duygusu yaşayan ergen için öğretmen yeni bir özdeşim nesnesidir. Öğ-

retmenle özdeşim ergenlik dönemi sorunlarının çözümünde çok önemli bir fırsattır (Tamar 2005).

Reddedilme beklentisi diğerlerini katı ve düşman olarak algılanmasıyla ilişkilidir (Levine ve ark. 1986). Yakın ilişkide olunan kişiler, hastalığın oluşumuna olduğu kadar iyileşmesinde de etkindir. Âile ve sosyal çevre MKB olan olguların tedavide kalmasına, ayıklığının sürdürülmesine ve işlevselliğinin artmasına dolayısıyla MKB ile ilgili problemlerin azalmasına yardımcı olur (Yüncü ve ark. 2005). Bu çalışmada MKB olan ergenlerin reddedilme beklenti düzeyi MKB olmayan ergenlere oranla yüksek bulunmuştur. Ayrıca MKB olan ergenler arasında kendilerini “çekingen” olarak tanımlayanlar, “hayatından memnun olmadıklarını” ifade edenler, “kendini yalnız hissedenlerde” bu özellikler olmayanlara göre reddedilme beklentisi alt ölçeğinden daha yüksek puan almışlardır. MKB olan reddedilme beklentisi düzeylerinin yüksek olması yakın akran bağları kuramamadıkları, kişilerarası ilişkilerinde mesafeli ve güvensiz oldukları görüşünü desteklemektedir.

Ergenler, ebeveynlerinden ayrımlaşma, cinsel dürtü olgunlaşmasının neden olduğu değişim süreçlerini yürütme, yeni benlik yetileri ve değerler geliştirmeleri için akran kümesine gereksinim duyarlar. Akran kümesinin içsel gerginliğin azaltıcı, gelişim süreçlerini kolaylaştırıcı, destekleyici çok yönlü işlevleri ergenler için çok önemlidir. Akran kümesinde yer alan üyeler kendi eksikliklerine, kararsızlıklarına hoşgörüldürler. Bu durum ergenlerin akran kümesi içindeyken beğenmedikleri davranışları dışsallaştırmalarına ya da onları ebeveynlerine yansıtmalarına beğendiklerini ise içselleştirmelerine neden olmaktadır. Akran kümesinde davranışları belirleyici ortak bir yönetmeliğin güveni artırdığı, karşılıklı bağımlılığı kolaylaştırıcı işlevi vardır (Odağ 2005). Çok sayıda araştırmada benzer davranış özellikleri gösteren çocukların aynı grupta yer aldığını bildirmektedir. Bunlar arasında sigara ya da alkol içen ergenlerin yine benzer davranış gösteren ergenlerle aynı grupta yer aldıkları ve arkadaşlık ettikleri bildirilmiştir (Davies 1983). Bu çalışmada MKB olan olgularla kontrol grubu arasında arkadaş yapışma alt ölçeğinden alınan puanlar birbirinden farklılaşmamıştır. Ancak MKB olan ergenler arasında “sokak yaşantısı olmayanlarda” “sokak yaşantısı olanlara” göre arkadaş ve öğretmene yapışma alt ölçeğinden daha yüksek puan almışlardır. Arkadaşa yapışmanın sokak yaşantısından koruduğu şeklinde bir bulgu elde edilmiş olsa da bu bulgunun akran ilişkisinin tutarlılığını değerlendiren çalışmalarla desteklen-

mesi gerekir. Çünkü bu araştırmanın bir diğer bulgusunda MKB olan ergenler arasında diğerlerine ihtiyaç duyanlar, diğer insanlara ihtiyaç duymayanlara göre arkadaşla yapışma ölçeğinden daha yüksek puan almış olmasıdır.

Bağımlılık ihtiyacını reddeden veya görmezlikten gelen bireyler yakınlık, arkadaşlık veya aşk duygularını anlamayarak yâhut reddederek tepki gösterirler. Bu durum ayrılmaya anksiyetesine yönelik gelişen bir savunmadır. İhtiyacın reddedilmesi olarak tanımlanmaktadır (Levine ve ark. 1986). MKB olan ergenlerde ihtiyacı inkâr etme düzeyleri MKB olmayan ergenlere oranlara daha yüksek bulunmuştur. Bu bulgu madde bağımlısı ergenlerin yakınlarından ayrılma ile ilgili anksiyetelerinin yoğun olduğunu, bağımlılık ihtiyaçlarını inkâr eden veya görmezlikten gelen bireyler olduğunu düşündürmektedir. Madde kullanan ergenler bağımlılık gereksinimlerini inkâr ederek ikinci ayrılma-bireyleşme sürecinde yeniden yaşantıladıkları ayrılma anksiyetesine karşı savunma göstermektedirler.

Ergeni en çok etkileyen ilişkinin anne-baba-çocuk ilişkisi olduğu bilinmektedir (Weisner ve ark. 2000). Bu çalışmada çocukluk yıllarında “kendini anneye yakın hisseden” MKB olan ergenler, “babaya yakın hissedenlere” göre sağlıklı ayrılma alt ölçeğinden daha yüksek puan, yutulma anksiyetesinden ise düşük puan almışlardır. Ancak, bakım arama alt ölçeğinden anneye yakın hissedenler daha yüksek puan almışlardır. Bir diğer bulguysa MKB olan olgular arasında anne ve baba ile ilişkinin iyi veya kötü olmasının ayrılma be bireyleşme sürecinde bir farklılık oluşturmamasıdır.

Alkol bağımlılarının çocuklarını I. eksen tanısı açısından değerlendiren bir çalışmada, bu çocuklarda anksiyete bozukluğu, depresif bozukluk, dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu [DEHB], dışa atım bozukluğu, öğrenme bozukluğu, tik bozukluğu, mental retardasyon gibi değişik tanı kümelerinden hastalıkların kontrol grubuna oranla daha yüksek olduğu saptanmış, DEHB'nun hem kontrol grubundan hem de %6-9 olan toplumdaki yaygınlık oranlarından daha fazla olduğu bildirilmiştir (Çengel Kültür ve ark. 2006). Bir başka çalışmada ise MKB olan ergenlerin ebeveynlerinin de MKB olmayan ergenlerin ebeveynlerine göre I. eksen, II. eksen ve mizaç özellikleri açısından farklılık gösterdiği tesbit edilmiştir (Yüncü ve ark. 2008). Bu çalışmada âile öyküsü ayrılma bireyleşme boyutunda değerlendirilmiştir. Ayrılma anksiyetesinin “âilede madde kullanım öyküsü” olan grupta daha sık olduğu bulunmuştur. Ayrılma anksiyetesi diğerlerinden

emosyonel veya fiziksel bağlantının kaybedilmesi ile ilgili kuvvetli korkuları olan bireyleri tanımlar. Bu ergenlerin ebeveynleri tarafından reddedilme, terk edilme, yalnız bırakılma, beklentisel veya algılanan ayrılgâ bağlı olarak anksiyete yaşamalarından kaynaklanabilir (Levine ve ark. 1986).

MKB olan ergenlerde de ayrılma bireyleşme süreci farklılık göstermektedir. Bu dönemde madde kullanımını ayrılma bireyleşme sürecin aksamasına veya olumsuz şekillenmesine neden olmaktadır. Bu sorunun tanımlanmasının hastalığın tedavi sürecine de olumlu etkisi olacaktır.

KAYNAKLAR

- Allen JP, Hauser ST, Eickholt C, Bell KL, O'connor TG (1994) Autonomy and relatedness in family interactions and predictors of expressions of negative adolescent affect. *Child Development*; 65: 179-194.
- Blos P (1967) The second individuation process of adolescence. *The Psychoanalytic Study of the Child*; 22: 162-186.
- Bron B (1975) Identity crisis and drug abuse in young people. *Z Psychosom Med Psychoanal*; 21: 129-150.
- Çengel Kültür SE, Ünal FM, Özusta Ş (2006) Alkol bağımlılığı olan babaların çocuklarında psikopatoloji. *Türk Psikiyatri Derg*; 17: 3-11.
- Davies J (1983) Children's and adolescent's attitudes towards alcohol and alcohol dependence. *Child Health*; 2: 42-53.
- Emery RE (1982) Interparental conflict and the children of discord and divorce. *Psychol Bull*; 92: 310-330.
- Fernandez L, Stzulman H (1999) Dependence disorders in psychopathology. *Encephale*; 25: 233-243.
- Gallatin J (1995) Adams JF (editor). *Ergenlik Kuramları Ergenliği Anlamak*. Onur B, çeviren. 1. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi
- Gnauhati E, Heine BJ (2001) Separation-individuation in late adolescence: an investigation of gender and ethnic differences. *J Psychol*; 135: 59-70.
- <http://www.carnegie.org/sub/research/indexhtml#adol.adresinden> 10.9.2008 tarihinde indirilmiştir.
- Jones RM, Hartmann BR (1988) Ego identity: developmental differences and experimental substance use among adolescents. *J Adolesc*; 11: 347-360
- Konopka G (1973). Requirements for healthy development of adolescent youth. *Adolescence*; 8: 1-26.
- Kösem Şen. F (2002) Adolesan Ayrılma Bireyleşme Testi Geçerlik Güvenirlik Çalışması. Uzmanlık Tezi, İzmir: Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Psikiyatrisi Anabilim Dalı.
- Lazartigues A, Planche P, Saint-André S, Morales H (2007) New society, new families: a new basic personality? From the neurotic to the narcissistic-hedonistic personality. *Encephale*; 33: 293-299.
- Levine JB, Green CJ, Millon T (1986) The Separation-individuation test of adolescence. *Journal of Personality Assessment*; 50: 123-137.

- Levine, JB, Saintonge S (1993) Psychometric properties of the separation-individuation test of adolescence within a clinical population. *Journal of Clinical Psychology*; 49: 492-507.
- Odağ C (2005) Ergenler: Bizi örnek alanlar örnek aldıklarımız. 1. Baskı, İzmir: Meta Basım Matbaacılık, 69-79.
- Öztürk O (1998) Psikanaliz ve Psikoterapi. 3. Baskı, Ankara: Bilimsel Tıp Yayınevi.
- Scales PC, Gibbons JL (1996) Extended family members and unrelated adults in the lives of young adolescents: a research agenda. *The Journal of Early Adolescence*; 16: 365-389.
- Siyez MD (2006) 15-17 Yaş Arası Ergenlerde Görülen Problem Davranışların Koruyucu ve Risk Faktörleri Açısından İncelenmesi. Doktora Tezi; İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü.
- Steinberg L, Silverberg S (1986) The vicissitudes of autonomy in adolescence. *Child Development*; 57: 841-851.
- Tamar M (2005) Gençlikten Değişim ve Süreklilik. 1. Baskı, İzmir: Çelikkol Yayıncılık.
- Tamar M, Bildik T, Kösem FS, Kesikçi H, Tatar A, Yaman B, Erermiş S, et al (2006) The characteristics of separation-individuation in Turkish High School students. *Adolescence*; 41: 177-184.
- Weisner C, Mertens J, Parthasarathy S, Moore C, Hunkeler EM, Hu T, Selby JV (2000) The outcome and cost of alcohol and drug treatment in an HMO: day hospital versus traditional outpatient regimens. *Health Serv Res*; 35: 791-812.
- Vahip I (1993) Ayrılma Bireyleşme Kuramı, *Türk Psikiyatri Dergisi*; 4: 60-66.
- Vrasti R, Eisemann M (1994) Perceived Parental Rearing Behaviour in Alcoholics. Perris C, Arrindell WA, Eisemann M, editors. *Parenting and Psychopathology*. Chichester, England: John Wiley & Sons, 201-218.
- Yüncü Z, Aydın C, Coşkunol H, Altıntoprak E, Bayram AT (2006) Çocuk ve ergenlere yönelik bir bağımlılık merkezinin 2 yıllık poliklinik kayıtlarının değerlendirilmesi. *Bağımlılık Dergisi*; 7: 31-37
- Yüncü Z, Bayram A, Altıntoprak E, Akgür SA, Aydın C, Coşkunol H (2008) 2003-2005 2005-2007 verilerinin değerlendirilmesi. *Bağımlılık Dergisi* (Baskıda).
- Yüncü Z, Kesebir S, Özbaran B, Çelik Y (2008) Madde kullanım bozukluğu olan ergenlerin ebeveynlerinde psikopatoloji ve mizaç: Kontrollü bir çalışma. *Türk Psikiyatri Dergisi* (Baskıda).
- Yüncü Z, Yıldız U, Kesebir S, Altıntoprak E, Coşkunol H (2005) Alkol kullanım bozukluğu olan olguların sosyal destek sistemlerinin değerlendirilmesi. *Bağımlılık Dergisi*; 6: 142-146.